

عدالت سڳوري سنڌ هاءِ ڪورٽ، سکر بينچ، سکر

C.P No.D-1447/2020

C.P. No.D-228/2021

سامهون: جسٽس صلاح الدين پنهور

مسٽر جسٽس عبدالملين لاکو

درخواست گذار ياسين علي گهنيو CP-D-1447/2020 معرفت جناب سهيل لطيف ميمڻ ايڊووڪيٽ.

درخواست ڪندڙ سيد محمد علي شاه، CP-D-228/2021: ڇا ٿي طور تي

جوابدار نمبر 3: بوائز سڀرنئينڊنٽ پاڪستان ريلوي سکر پاران جناب ميان امتياز علي قريشي ايڊووڪيٽ.

فيڊريشن آف پاڪستان: محترم محمد اسلم جتوئي اسسٽنٽ اٿارني جنرل.

سنڌ صوبو ۽ ٻيا: علي رضا بلوچ، اسسٽنٽ ايڊووڪيٽ جنرل قاسم ايڇ ملاح، پروفيسر آر ڪيلاجي، شاهه عبداللطيف يونيورسٽي خيرپور، سيد سردار علي شاهه، چيف انجنيئر، سکر بنراج ڪاٻي ڪناري واري علائقي سکر ۽ شهزاد طاهر ٿهيم، ڊپٽي ڪمشنر سکر.

ٻڌڻي جي تاريخ: 08.03.2023

فيصلي جي تاريخ: 25.05.2023

حڪم نامو

جسٽس عبدالملين لاکو: اسان پنهنجن هن گڏيل حڪم ذريعي، پنهنجن پٽيشنن کي اڪلائڻ جو ارادو رکون ٿا، سنڌ ڪلچرل هيريٽيج (تحفظ) ايڪٽ 1994 ۽ سنڌ نوادرات ايڪٽ 1975 تحت، پنهنجي تاريخي/قديم ماڳن جي تحفظ ۽ بحاليءَ جي عنوان هيٺ، قرار ڏنو ويو آهي ۽ درج ٿيل.

2. پنهنجي درخواستن ۾ استدعا ڪئي وئي آهي ته جوابدار تاريخي ماڳن جي حفاظت، سار سنڀال ۽ سار سنڀال ۾ مڪمل طور ناکام رهيا آهن ڇاڪاڻ ته اهي مسلسل تباهي/آفتن سبب تباهه ٿي رهيا آهن. تاريخي ماڳن جي بچاءَ لاءِ ساليانو بجيٽ به مضحڪه خيز خرچ ڪئي وڃي ٿي، پر لاڳاپيل جوابدارن جي نااهلي واري عمل سبب قديم تاريخ ۽ نوادرات سان مالا مال اهڙن ماڳن کي ان جي خوبصورتيءَ لاءِ سڏيو وڃي ٿو، آخر ڪهڙي ڪوشش آهي.

سڀيل

3. C.P.No.D-1447 / 2020 ۾، درخواست ڪندڙ جي وڪيل وڪيل شروع ۾ ئي دليل ڏنو ته Lansdowne برج، جيڪا اندرين طرح ٺهيل ريلوي پل آهي، 27 مارچ 1889ع تي مڪمل ٿي ۽ ٽريفڪ لاءِ ڪوليو ويو، اهو پڻ بڻجي ويو. دنيا ۾ سڀ کان بگهو سخت گڙڊر پل؛ پر اها پل اڄ به بدترين حالت ۾ آهي، ڇاڪاڻ ته ان جي روڊن، لوهي گرلز، فوٽ پاٿن ۽ داخلائن کي سخت نقصان پهتو آهي ۽ نه ئي ريلوي کاتي ۽ نه ئي صوبائي حڪومتن، ادارن اهڙو ڪو تصوراتي رويو اختيار ڪيو آهي، جنهن جي بحالي، حفاظت يا سار سنڀال لاءِ ڪوششون ڪيون ويون آهن. پل جنهن جو اهو هڪ جزو آهي. جنهن کي قديم آثارن واري ايڪٽ 1975 جي ذيلي سيڪشن 10 تحت قديم قرار ڏنو ويو آهي. ان ۾ تاريخي قدر پڻ آهي، جيڪا قديم آثارن واري ايڪٽ، 1975 تحت محفوظ ماڳ/ يادگار طور درج ٿيل آهي. هن وڌيڪ چيو ته پل کي صاف سٿرو رکڻ لاءِ ڪجهه ملازم مستقل طور تي رکيا وڃن ۽ مڪمل ليس هوندا. ان کان علاوه لانس ڊائون پل جي ديوار تي لڳل پائپن مان ليڪيج کي روڪيو وڃي ته جيئن ان جي خوبصورتي برقرار رهي.

4. ان جي مقابلي ۾، درخواستگذار پاران داخل ڪيل C.P No.D-228 of 2021 پنهنجي ذاتي حيثيت ۾، جيڪو پيشي جي لحاظ کان وڪيل آهي، دليل ڏنو ته حقيقت ۾ سنڌ صوبي ۾ ڪيترائي تاريخي ماڳ آهن ۽ لاڳاپيل ادارا ان حوالي سان قائم ڪيا ويا آهن. انهن جي حفاظت، سار سنڀال ۽ سار سنڀال، پر انهن جي عدم دلچسپي جي ڪري، اهي تباهي جي ڪناري تي آهن. ان کان پوءِ هن دعويٰ ڪئي ته هتي هڪ تاريخي ماڳ ”ستيان جو آستان“ موجود آهي، جنهن جي اندران قدر آهي ۽ اسان جي قديم ورثي جي جهلڪ ڏئي ٿي ۽ ان ماڳ، روايت ۽ تاريخي اهميت جي باري ۾ ٻڌائي ٿي. اهو پڻ ان جي تعمير ۾ استعمال ڪيل مواد جي قسم ۽ معيار بابت تفصيل فراهم ڪري ٿو. هن وڌيڪ دعويٰ ڪئي ته حڪومت اهڙن تاريخي ماڳن جي سار سنڀال ۽ سار سنڀال لاءِ وڏي پئماني تي بجيٽ مختص ڪئي آهي پر ڪو به فائدو نه ٿيو، ڇاڪاڻ ته اهي انتهائي خراب حالت ۾ آهن ۽ پنهنجي اهميت وڃائي رهيا آهن.

5. هتي ڪنهن به ملڪ ۾ تاريخي يادگار ۽ ثقافتي ورثي جي اهميت جو ذڪر ڪرڻ بيجا نه ٿيندو، ڇاڪاڻ ته اهي منفرد، بي مثال ۽ بي مثال اڏاوت آهن ۽ ان دور ۾ رهندڙ ماضيءَ جي ماڻهن جي فن تعمير جي مهارت جي عڪاسي ڪن ٿيون. وڏيون اڏاوتون قائم ڪرڻ، جڏهن ٽيڪنالاجي نه هئي؛ ان کان علاوه، اهڙا يادگار اسان کي پنهنجي ماضيءَ کي ڄاڻڻ ۽ ڳنڍڻ لاءِ رهنمائي ڪندا آهن ۽ ان هنڌ جي تاريخ جو تجزيو ڪرڻ اسان بڻائيندا آهيون، اهڙيون يادگارون ماضيءَ جي باري ۾ تعليم ۽ معلومات مهيا ڪرڻ ۾ مدد ڏين ٿيون ۽ شين کي وڌيڪ دلچسپ بڻائين ٿيون. اضافي طور تي، اهو ماضي جي ٻولي ۽ انهن جي رابطي جي طريقن بابت تفصيل فراهم ڪري ٿو. ان ڳالهه تي به زور ڏيڻ جي ضرورت ناهي ته اهڙا يادگار سياحن کي به راغب ڪن ٿا جن جي نتيجي ۾ ڪنهن به ملڪ جي معيشت، پرڏيهي ڪرنسي ۾ واڌارو ٿئي ٿو، تنهن ڪري اهي نقطا واضح ڪن ٿا ته تاريخي يادگار انتهائي قيمتي آهن ۽ انهن جي حفاظت، بچاءُ ۽ مناسب سار سنڀال به ضروري آهي. جيئن ته اهو ايندڙ نسلن کي پنهنجي ابن ڏاڏن جي باري ۾ سکڻ ۽ انهن کي علم جي دولت سان روشناس ڪرڻ ۾ مدد ڏيندو. ان کان علاوه، موجوده اڏاوتن کي برقرار رکڻ نئين سهولتن جي تعمير کان بهتر آهي ۽ اهو هڪ خوش آمديد ترقي ٿيندو جيڪڏهن باقي قديم ماڳ برقرار رهي.

6. دليل ٻڌو. رڪارڊ جو جائزو ورتو ويو.

7. نوٽيس جاري ٿيڻ کانپوءِ لاڳاپيل جوابدار پيش ٿيا ۽ ان حوالي سان پنهنجا پنهنجا بيان قلمبند ڪرايا جيڪي رڪارڊ تي رکيا ويا آهن.

8. 01.03.2023 جي حڪم جي تعميل ۾، چيف انجنيئر سکر بئراج، ڪاٻي ڪناري واري علائقي، سکر هڪ رپورٽ / بيان داخل ڪيو آهي، جنهن ۾ هن واضح طور تي ذڪر ڪيو آهي ته لينس ڊائون پل، (پل) قومي ورثو هجڻ جي ڪري، ان کي خرچ ڪيو ويو آهي. لڳ ڀڳ هڪ صدي کان وڌيڪ. تنهن هوندي به، لاڳاپيل جوابدار ان جي حيثيت برقرار رکڻ ۾ ناڪام ٿي ويا آهن، ڇاڪاڻ ته پل مٿان روڊ جي مٿاڇري ۽ پيدائڻ جو واک ويزهاڪ زبون حالت ۾ آهي، روڊ گاڏين ۽ پيدائڻ ٻنهي جي هموار ۽ محفوظ گذرڻ کي يقيني بڻائڻ لاءِ هنگامي سار سنڀال جي ضرورت آهي. ان کانسواءِ پاڪستان ريلوي 2015ع کان ان پل کي انڊس سکر منتقل ڪرڻ لاءِ لاڳاپيل صوبائي کاتن کي بار بار خطن ذريعي صوبائي حڪومت سان رابطا ڪري رهي هئي ۽ ان سان گڏوگڏ پراڻي سکر چينل پل ۽ درياءَ تي لينز ڊائون پل تي روڊن جي مرمت ڪرائي هئي پر صوبائي حڪومت ڪو به ڌيان نه ڏنو. وڌيڪ چيو ويو آهي ته پيدائڻ جي واک ويز جي پاسن تي آر سي سي / ڪاٺ جي تختن بدران چيڪر پليٽ ٺاهڻ جي ضرورت آهي، ڇاڪاڻ ته چيو وڃي ٿو ته اڄڪلهه پل تي پليٽون استعمال ٿي رهيون آهن، جنهن ڪري اهي وڌيڪ محفوظ آهن.

9. جڏهن ته، تاريخ 01.03.2023 ۽ 03.03.2023 جي حڪم جي تعميل ۾، جناب قاصد ايڇ ملاح، پروفيسر آرڪيالاجي، شاهه عبداللطيف يونيورسٽي، خيرپور هڪ تفصيلي رپورٽ پيش ڪئي آهي، جنهن ۾ هن هر هڪ جي ساخت جي نشاندهي ڪئي آهي. تاريخي ماڳ جن کي تصويرن سان گڏ نظرانداز ڪرڻ سبب سخت نقصان پهتو آهي، ان ڪري انهن جي حفاظت ۽ بحاليءَ لاءِ سخت ڪوشش جي ضرورت آهي. هن لکن جي دڙي، بکر جي قلعي، اروڙ جي قلعي ۽ ستين جو آستان جي تاريخ بابت پڻ بريفنگ ڏني، جنهن تي ريلوي کاتي سميت سمورين لاڳاپيل ڌرين کي ڏکڻ ايشيا جي قديم ترين تاريخ کي محفوظ ڪرڻ لاءِ مخلصانه ڪوششون ڪرڻ تي اتفاق ڪيو. عدالت مسٽر قصيد ايڇ ملاح جي ڪوشش کي ساراهيو آهي جيئن هو ان جو حقدار آهي ۽ هن ڪورٽ جي ايڊيشنل رجسٽرار کي هدايت ڪئي آهي ته هو هن کي ڪورٽ طرفان کيس تعريفِي سرٽيفڪيٽ جاري ڪري. محترم قصيد ايڇ ملاح پاران ڏنل مڪمل رپورٽ تصويرن سان گڏ ڪرڻ مفيد ٿيندو:

موجوده حيثيت ۽ ترقي لاءِ Lansdowne پل جو مشاهدو
پنٿن نمبر CP1447/20 جي تعميل ۾ تيار ڪيل رپورٽ

(تصوير)

سنڌ هاءِ ڪورٽ سکر بينچ جي حڪم تي ٻڌڻي ڪئي.

تاريخ 03.03.2023

پاران تيار ڪيل:

پروفيسر ڊاڪٽر قاصد ايڇ ملاح

آرڪيالاجي، سالو خيرپور

۽

سائين سهيل لطيف ميمڻ

وڪيل

سکر هاءِ ڪورٽ

موجوده حالت ۽ ترقي لاءِ Lansdowne پل جي فيلڊ مشاهدو

تعارف:-

رپورٽ سنڌ هاءِ ڪورٽ سکر بينچ جي 2023-03-03 جي حڪم تي عمل ڪندي تيار ڪئي وئي آهي. معزز عدالت جي حڪم تي لينڊ ڊائون پل جي سائينٽ جو دورو ڪيو ويو ۽ ٽيم پاران معائنو ڪيو ويو جنهن ۾ شامل هئا:-

1. ڊاڪٽر قاصد ايڇ ملاح. آرڪيالاجسٽ.

2. سائين سهيل لطيف ميمڻ. وڪيل.

3. مسما توبه شفق. آرڪيالاجسٽ.

4. حسن علي صاحب. سماجي ڪارڪن.

ٽيم 8 ڪلاڪن کان به وڌيڪ وقت گذاريو، پوري پل تي انچ انچ، قدم به قدم تحقيق ڪئي. هر حصي جي مسئلن جو تجزيو ۽ وضاحت ڪئي وئي. ٽيم فوري احاطي ۽ پرپاسي جو پڻ معائنو ڪيو. ورثي جي باقيات کي سمجهڻ ۽ دستاويز ڪرڻ ۽ وڌيڪ ترقي جي امڪانن کي ڳولڻ ۽ ان کي عام عوام لاءِ سياحتي مقام بڻائڻ.

موجوده پل جا ٻه حصا آهن، هڪ روهرڙي شهر جي ويجهو ۽ ٻيو حصو بکر قلعي کان سکر شهر جي بندر روڊ تائين. ٻئي حصا هڪ مختلف نظام کي لاڳو ڪرڻ سان قائم ڪيا ويا آهن، اهڙيءَ طرح، انهن جي شڪل پڻ مختلف آهي. هڪ عام انفراسٽرڪچر سيٽ اپ ۾، ٻنهي حصن جا ڪجهه خاصيتون لڳ

نخ و گزراور نکر ۲۲ مکتوبه کے لئے
۲۳ مکتوبہ کے لئے استعمال کیا گیا اور نگرانوں نے اسے
اپنا ٹیکٹ کیا۔ ۲۴ مکتوبہ کے لئے استعمال کیا گیا اور
اس کے لئے بھی ۲۵ مکتوبہ کے لئے استعمال کیا گیا اور
نظر میں رکھا گیا۔ ۲۶ مکتوبہ کے لئے استعمال کیا گیا اور
نظر میں رکھا گیا۔

تعمیراتی کاموں کے لئے استعمال کیا گیا اور
نظر میں رکھا گیا۔ ۲۷ مکتوبہ کے لئے استعمال کیا گیا اور
نظر میں رکھا گیا۔ ۲۸ مکتوبہ کے لئے استعمال کیا گیا اور
نظر میں رکھا گیا۔ ۲۹ مکتوبہ کے لئے استعمال کیا گیا اور
نظر میں رکھا گیا۔

نظر میں رکھا گیا اور
نظر میں رکھا گیا۔

نظر میں رکھا گیا اور
نظر میں رکھا گیا۔

نظر میں رکھا گیا اور
نظر میں رکھا گیا۔

نظر میں رکھا گیا اور
نظر میں رکھا گیا۔

حصہ داروں کے لئے:

حصہ داروں کے لئے اور
نظر میں رکھا گیا اور
نظر میں رکھا گیا اور
نظر میں رکھا گیا اور

حصہ داروں کے لئے اور
نظر میں رکھا گیا اور
نظر میں رکھا گیا اور
نظر میں رکھا گیا اور

حصہ داروں کے لئے اور
نظر میں رکھا گیا اور
نظر میں رکھا گیا اور
نظر میں رکھا گیا اور

پل جي هن حصي تي ڪيتريون ئي پائپ لائينون پڻ آهن جيڪي پل جي هن حصي تي فوٽ پاٽ ذريعي هلن ٿيون. پراپرٽي انتظاميا کان سواءِ پائپ وڇايا ويا آهن.

ڪجهه پائپ ڪم نه ڪندا آهن ۽ ڪيترن ئي هنڌن تي بي نقاب آهن ۽ فوري طور تي هٽايو وڃي.

گارد روم ۾ بيس ۽ چوٽيءَ تي بانوڊري وال تي درگاهون نظر اچن ٿيون ۽ جيڪڏهن فوري طور تي سنڀال نه ڪئي وئي ته تمام خطرناڪ ثابت ٿي سگهن ٿا.

گارد روم جي اندر هڪ بيسمينٽ مهيا ڪئي وئي آهي. الهندي پاسي واري ڪنڊ کان هڪ ٻيو دروازو به هو، جنهن جي ٻنهي طرفن شايد نگهبانن جا ڪمرا هئا. وڌيڪ استعمال لاءِ بيسمينٽ کي صحيح طرح برقرار رکي سگهجي ٿو.

هن گارد روم اندر لوهه جون دريون زنگ آلود حالت ۾ آهن. ڪمري جي اندرئين پاسي کان پٽ ۾ ڪجهه شگاف آهن جن کي فوري طور تي چيڪ ڪري سگهجي ٿو.

پل جي هن پارٽي ۾، ڪجهه قسم جي سار سنڀال جو سامان ڪچري ۾ اڇلايو ويو آهي، جنهن کي فوري طور تي ڌيان ڏيڻ جي ضرورت آهي يا اهو ڪچري جو ٽڪرو بڻجي ويندو.

غسل خاني جي مسلسل وهڪري جي ڪري ٽاور جي پٽ جي ٻاهرئين حصي تي پوپ جا ٻوٽا جهڙوڪ ڪي ٻوٽا اڀريا آهن. پاڻي جي وهڪري جي ڪري پٽين ۾ ٽڪرا - هي رجحان جلدي سان حل ڪري سگهجي ٿو. پرپاسي واري علائقي کي گرین بيلٽ سان مهيا ڪري سگهجي ٿو پٿر جي پيچنگ سان ۽ ٽاور جي پٽ ۽ بنيادن ۾ شگاف هٽي مشاهدو ۽ دستاويز ٿيل آهن.

ٻيون اهم خاصيتون عام طور تي پل جي ٻنهي پاسن تي نظر اچن ٿيون. انفارميشن بورڊ جي گرڊرز، نالي/شناختي تختي ۽ افتتاحي بورڊن تي مونوگرام صحيح طرح سان مرمت ۽ سنڀال ڪري سگهجن ٿا. ڪجهه افتتاحي بورڊن تي پل جي نالي جي غلط اچار آهن جن کي درست ڪري سگهجي ٿو.

بکر قلعي جا آثار

پلن جي ٻن حصن جي وچ ۾ بکر قلعو نالي هڪ ٻيٽ آهي، جنهن ۾ هاڻي صدر الدين شاهه جو مقبرو ۽ هڪ فوجي اسڪول ۽ رهائشگاهه آهي. ٻيٽ جي ٻاهرئين حدن ۾ قلعي جي ديوار جا باقي آثار موجود آهن ۽ انهن کي محفوظ ڪري سگهجي ٿو. سڙيل سرن جي پٽين ۽ پٿر جي ديوارن جا نشان ڏسڻ ۾ اچن ٿا. ٽائلس، ٽائلس ۽ ٻيا نمونا اڃا تائين زمين جي سطح تي ٿڙي پکڙيل آهن. ڏکڻ-اوڀر طرف، ڪنهن به قسم جي عمارت جا آثار موجود آهن ۽ رهائشي علائقي جي ڪري اسان پهچي نه سگهياسين. فن تعمير جي هن بچيل ٽڪري کي چڱيءَ طرح محفوظ ڪري سگهجي ٿو.

Handwritten signature

برطانوي دور جون عمارتون

Lansdowne برج جي آس پاس جو علائقو مختلف دورن جي تاريخي عمارتن سان ڀريل آهي. سکر وانگر روھڙي به انگريزن جي دور ۾ اهم ماڳ هو. سنڌو درياھه جي کاڀي پاسي کان ايندڙ قافلا هتي پهچندا هئا ۽ سکر ۽ ان کان اڳتي بلوچستان ڏانهن ويندا هئا. اهو ئي هڪ سبب هو جو هتي ڀل ٺهي وئي ۽ انگريز انتظاميه مختلف مقصدن لاءِ ڪيترين ئي عمارتون قائم ڪيون. ڀل جي ڀرسان ننڍي ٽڪريءَ تي عمارتون تعمير ٿي چڪيون آهن، هاڻ خراب حالتون فوري طور تي تحفظ جي گهرجائو آهن. هتي هڪ تاريخي قدر جي قبر آهي جنهن کي به بچائڻ جي ضرورت آهي.

سياحتي ڪشش جي ترقي لاءِ

ڀل جي تاريخي اهميت کي نظر ۾ رکندي؛ ان کي اهڙي طرح ترقي ڪرڻ تمام ضروري آهي ته جيئن زندگي جي سڀني شعبن جا ماڻهو ان ڏانهن متوجه ٿين. هن مقصد لاءِ ٽي جڳهون تيار ڪري سگهجن ٿيون.

1- ڀل جي ڏکڻ-اولهه ۽ ستين جو آستان جي ڏکڻ-اوپر وارو علائقو.

2- ڀل جي ڏکڻ-اوپر ۽ روھڙي شهر جي اولهه وارو علائقو.

3- پکر قلعي وٽ ڀل جو مرڪزي علائقو.

ڪجهه تجويزون هتي مهيا ڪيون ويون آهن:

علائقو 1

هي علائقو ستين آهي جيڪو آستان جي ثقافتي ورثي جي باقيات جي ڀرسان ۽ برطانوي عمارتن جي سامهون آهي. هي هڪ مثالي جڳهه آهي:

- هلڻ جو رستو
- ٻارن جي راند جو ميدان
- ٻيڙيءَ جو ڪنارو
- ناشتي لاءِ ڪيائين.

علائقو 2

- ١٩٤٠ (١٩٤٠) ڏينهن ۾ (١٩٤٠) ڏينهن ۾ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ڏيکارڻ لاءِ
- ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ
- ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ

Handwritten signature or mark

١٩٤٠ ڏينهن ۾

١٩٤٠ ڏينهن ۾ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ

- ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ
- ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ
- ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ
- ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ

١٩٤٠ ڏينهن ۾

١٩٤٠ ڏينهن ۾ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ

١٩٤٠ ڏينهن ۾

١٩٤٠ ڏينهن ۾ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ

١٩٤٠ ڏينهن ۾

- ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ
- ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ
- ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ
- ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ
- ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ
- ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ
- ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ

١٩٤٠ ڏينهن ۾ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ ٻيهر ڏيکارڻ لاءِ

10. جڏهن ته، تاريخ 2023-03-07 جي حڪم موجب، ڊائريڪٽر جنرل (نوادرات ۽ آثار قديمه)، سنڌ حڪومت هڪ رپورٽ پيش ڪئي آهي ۽ ان ۾ واضح طور تي چيو ويو آهي ته ڪينٽيليوور پل/لانس ڊائون پل، سکر کي اڳ ۾ ئي تاريخي ماڳ قرار ڏنو ويو آهي. ۽ آرڪيالاجي ايڪٽ، 1975 جي تحت ماڳن/ يادگارن جي فهرست ۾ محفوظ آهي. سندس اعتراض جي حمايت ۾، هن 09.03.2007 جي هڪ نوٽيفڪيشن جاري ڪري ڇڏيو آهي، جنهن ۾ وفاقي حڪومت ڪينٽيليوور برج / لينس ڊائون پل کي سيڪشن 10 جي ذيلي سيڪشن (1) تحت محفوظ نوادرات قرار ڏنو آهي. آثار قديمه ايڪٽ، 1975. 09.03.2007 جي نوٽيفڪيشن جي هڪ ڪاپي هيٺ سان لڳائڻ مناسب ٿيندو:-

پاڪستان جو غير معمولي گزيٽ حصو II ۾ شايع ڪيو ويندو

پاڪستان جي حڪومت

ثقافت جي وزارت

اسلام آباد، 9 مارچ 2007

اطلاع

S.R.O (I)/2007 جي ذيلي سيڪشن (1) پاران ڏنل اختيارن جي استعمال ۾، نوادرات ايڪٽ، 1975 (VII آف 1978)، وفاقي حڪومت هيٺ ڏنل شيڊول ۾ بيان ڪيل نوادرات جو اعلان ڪرڻ تي راضي ٿي. هن ايڪٽ جي مقصد لاءِ نوادرات محفوظ ڪيا ويا.

شيڊول

نالو ۽ وضاحت: Cantilever Bridge

ضلعو: سکر

تعلقو: سکر

سکر ۽ سنڌو درياءَ جي وچ وارو علائقو

روھڙي

ڪل ايراضي 909 فوٽ

مالڪ: پاڪستان ريلوي

مذهبي مقصد لاءِ استعمال ٿيڻ: نه.

(No.F.9.07/2007-A.II)

دستخط

(ڪامران احمد)

سيڪشن آفيسر (آرچ-II)

ٽيليفون: 9219556

Handwritten signature

پبلشر
گزيٽ آف پاڪستان
پرنٽنگ ڪارپوريشن آف پاڪستان پريس،
اسلام آباد.

نقل:

1) سيڪريٽري، ثقافت، سياحت، راندين ۽ نوجوانن جا معاملو، حڪومت سنڌ
ڪراچي کي گذارش آهي ته ڄاڻايل نوٽيفڪيشن کي صوبائي گزيٽ ۾ شايع ڪيو وڃي ۽ ان جي هڪ
ڪاپي ڄاڻايل هنڌ تي يا ان جي ويجهو نمايان جاءِ تي لڳايو وڃي.

2) ڊائريڪٽر جنرل، ڊپارٽمينٽ آف آرڪيالاجي اينڊ ميوزيم، اسلام آباد،
3) ڊائريڪٽر، سڌرن سرڪل آف آرڪيالاجي، ڊپارٽمينٽ آف آرڪيالاجي ۽ ميوزيم،
قائداعظم هائوس ميوزيم، A-241 فاطمه جناح روڊ، ڪراچي
4) پي ايس سيڪريٽري وزارت ثقافت، اسلام آباد.

دستخط

(ڪامران احمد)

سيڪشن آفيسر (آرچ-II)

بهرحال، هن يقين ڏياريو ته نوادرات ۽ آرڪيالاجي جو کاتو، سنڌ حڪومت اهڙن پراڻن پلن/قديم ماڳن
جي تحفظ ۽ بحاليءَ لاءِ ڪنهن به کاتي کي ٽيڪنيڪل مدد فراهم ڪرڻ لاءِ تيار آهي.

11. ان کان علاوه ڊپٽي ڪمشنر سکر پاران پڻ تعميل رپورٽ پيش ڪئي وئي آهي، جنهن ۾ هن چيو آهي
ته پل جي پٿين تان سمورن مذهبي، سياسي، تجارتي بينر، بورڊ ۽ پوسٽر کي هٽايو ويو آهي، جن ۾
اندروني ۽ بيروني حد دخليون به شامل آهن. ٻاهرين ڇينلن ذريعي مڇي ۽ ميوو ويندڙز جي. هن وڌيڪ
چيو ته سکر ضلعي ۾ تاريخي ماڳن جي تحفظ ۽ مرمت لاءِ انڊومينٽ فنڊ سوسائٽي قائم ڪئي وئي آهي.

12. هتي ”لانس ڊائون برج ۽ سٽين جو آستان“ جي مختصر تاريخ جو ذڪر ڪرڻ مناسب آهي، جيئن
هيٺ ڏجي ٿو:

ليسن ڊائون پل

”Lansdowne Railway Bridge“ سنڌو درياءَ تي هڪ اندرين طرح سان ٺهيل پل، 27 مارچ
1889ع تي مڪمل ڪئي وئي ۽ ٽريفڪ لاءِ کوليو ويو، جنهن کي دنيا جي سڀ کان ڊگهي سخت گريڊر

پلن مان هڪ بڻايو ويو، اها پل روهڙي ۽ سکر جي ٻن شهرن کي ڳنڍي ٿي. ۽ وقت ۽ فاصلو بچائيندو آهي، ان کي 19هين صديءَ جو هڪ وڏو انجنيئرنگ ڪارنامو سمجهيو وڃي ٿو، اها هڪ سسپنشن پل آهي، (پلر کان سواءِ، جنهن جو وزن 30,300 ٽن آهي). مرڪز ۾ اها پل 200 فوٽن تي پکڙيل آهي ۽ هر پاسي کان 310 فوٽن تائين ڦهليل آهي. ان جي ڪل ڊگهائي 820 فوٽ ۽ ويڪر 15 فوٽ آهي، ان کان علاوه، ان ۾ دنيا جو سڀ کان ڊگهو ڪينٽيليوور اسپان آهي ۽ ان ڪري ان کي انجنيئرنگ جي ڪاميابيءَ جي يادگار طور سڃاتو وڃي ٿو.

پل جي تعمير 1872 ۽ 1874 جي وچ ۾ تجويز ڪيل هئي. مواد پرڏيهه مان امپورٽ ڪيو ويو ۽ 1879ع ۾ ماڳ تي پهچڻ شروع ٿيو، ان پل تي لڳ ڀڳ 3375000 رپيا خرچ آيو. پل جو ٺيڪو انگلينڊ جي ويسٽ ووڊ اينڊ بيلي ڪمپني کي ڏنو ويو ۽ مسٽر ايف اي رابرٽسن چيف انجنيئر هو. ان جو افتتاح بمبئي جي ان وقت جي گورنر لارڊ ري ڪيو هو، جنهن ۾ سڄي سنڌ مان وڏي تعداد ۾ معززين شرڪت ڪئي. پل جو نالو ان وقت جي گورنر جنرل لارڊ لينس ڊائون جي نالي تي رکيو ويو.

ستين جو آستان

ستين جو آستان جو ماڳ ستن پرهيزگار ۽ باوقار عورتن جي آرام گاهه طور مشهور آهي. ماڻهن جي چوڻ موجب اهي عورتون هتي هڪ جبل جي غار ۾ رهنديون هيون ۽ سڀني مردن کان پردو هونديون هيون. هڪ ڏينهن هنن هڪ ظالم بادشاهه جي باري ۾ ٻڌو، جيڪو هنن کي پنهنجي سامهون ڏسڻ چاهي ٿو. ڏاڍو پرهيزگار ۽ بيدار ٿي پنهنجي پرهيزگاري جي حفاظت لاءِ دعائون گهرڻ لڳو. اوچتو زمين هيٺ ٿي وئي ۽ اهي غار ۾ دفن ٿي ويا. هن جڳهه کيس ابدي پناهه ڏني جڏهن سندس عزت خطري ۾ هئي. لوڪ ڏاهپ جي خبر پوڻ تي، پڪر جي گورنر مير ابوالقاسم نمڪين (1553-83) غار جي حفاظت ۽ آس پاس واري علائقي کي خوبصورت بنائڻ جو حڪم ڏنو. ٽڪريءَ کي مستطيل شڪل ۾ برابر ڪيو ويو. زائرين جي رهائش لاءِ گرانوڊ فلور کي ستن ڪمرن يا ڪمرن ۾ ورهايو ويو هو ۽ انهن مان هڪ کي ستن پيڙن لاءِ وقف ڪيو ويو هو ۽ بند رکيو ويو هو. 25 قدم اندر وٺي مٿئين پليٽ فارم تي هليو ويو، روايت آهي ته جڏهن هن خوبصورت هنڌ ۽ پرامن ماحول تي هڪ بهترين ڪمپليڪس ٺهرايو ويو هو، تڏهن مير ابوالقاسم سالم چند جي راتين ۾ دوستن ۽ دربارين سان گڏ آرام ڪندو هو. انهن سڀني کي موسيقي، انب ۽ تربوز سان وندرايو ويو. سندس وفات کان پوءِ کيس سندس خواهش موجب هتي دفن ڪيو ويو. ان ڪري ان کي سبزواري سيدن جي خانداني قبرستان ۾ تبديل ڪيو ويو. ٻين کان علاوه مير ابوالقاسم خاندان جا 17 مقبرا به هتي گڏ پٿر جا ٺهيل آهن. بهترين نسخن ۽ قرآني آيتن ۾ لکيل اکر انهن عمارتن جي زينت بڻيل آهن. مشهور رنگا رنگ چمڪندڙ عنوان پڻ جمالياتي اثر کي وڌائڻ لاءِ استعمال ڪيا ويا. جيتوڻيڪ هن ماڳ جو نالو ”خاني قبرستان“ آهي، پر ”ستين جو آستان“ جي نالي سان مشهور آهي.

13. هن موقعي تي، سي پي نمبر D-1447/2020 ۾ درخواست ڪندڙ جي نمائندگي ڪندڙ ڄاڻو وڪيل، ۽ گڏوگڏ درخواست ڪندڙ CP نمبر D-228/2021 ۾ ذاتي طور تي، دليل ڏنو ته درخواستن کي لاڳاپيل

کاتن ڏانهن حوالي ڪيو وڃي. تاريخي بنيادن تي جڳهن جي تحفظ، سار سنڀال ۽ سار سنڀال جو ڪم مستقل بنيادن تي ڪري سگهجي ٿو، ڇاڪاڻ ته اهو نه رڳو ثقافتي ورثي جي حفاظت ڪري ٿو پر ماضيءَ سان ڳنڍڻ جي ضرورت کي به پورو ڪري ٿو. جڏهن ته شهر جي مستقل مزاجي ۽ ورثي جي احساس کي برقرار رکندي، مستقبل لاءِ هڪ مثالي فريم ورڪ فراهم ڪرڻ؛ اهو پڻ ملڪ لاءِ وڌيڪ قيمتي بڻائي ٿو سياحن کي راغب ڪرڻ سميت غير ملڪي، سياحت کي فروغ ڏيڻ ۽ ملڪي معيشت کي وڌائڻ.

14. مٿين ڳالهين کي نظر ۾ رکندي، سيڪريٽري ثقافت، آرڪيالاجي ڊپارٽمينٽس ۽ سيڪريٽري اسڪولز ايجوڪيشن ڊپارٽمينٽ کي هدايت ڪئي وئي آهي ته پڪ ڪريو ته ڪيپشن ٿيل ايپليڪيشن کي ان مطابق ڊيل ڪيو وڃي: -

- پل ۽ سکر بئراج جي هيٺان زمين کي ورثي ملڪيت قرار ڏئي هڪ مهيني اندر نوٽيفڪيشن جاري ڪيو وڃي.
- تاريخي ماڳن جو مستقل تحفظ ۽ مناسب سار سنڀال
- ليبارٽريون قائم ڪرڻ ۽ سائنسي تحقيق ۽ آثار قديمه جي دريافتن لاءِ سيمينار منعقد ڪرڻ؛
- ثقافتي، قومي ۽ مقامي سڃاڻپ کي فروغ ڏيڻ،
- فني ۽ تخليقي ڪوشش لاءِ محرڪ؛
- سياحن جي مدد لاءِ ٽورسٽ گائيڊ مقرر ڪرڻ. انهن کي اهڙن تاريخي ماڳن بابت پڻ معلومات فراهم ڪرڻ.
- اسڪولن ۽ ڪاليجن جي شاگردن کي سياحت جو انتظام ڪرڻ ته جيئن اهڙن تاريخي ماڳن ۽ خاص ڪري دنيا جي منفرد پل بابت ڄاڻ فراهم ڪري سگهجي.
- عوام کي پرنٽ، اليڪٽرانڪ ۽ سوشل ميڊيا ذريعي وڏي پئماني تي حساس ڪرڻ لاءِ رياستي اختيارين تي ڀروسو ڪرڻ بدران سائيٽ جي مالڪي ۽ حفاظت ڪرڻ.
- سيڪريٽري اسڪولز ۽ تعليم کاتي کي ايندڙ تعليمي سال 2023-2024 کان سکر بئراج جي تاريخ، آرڪيٽيڪچرل ۽ سائنسي قدر جي حوالي سان ايليمينٽري اسڪول تائين جي نصاب ۾ انڊر گرائونڊ برچ ۽ سکر بئراج کي شامل ڪرڻ کي يقيني بڻائڻ.
- سيڪريٽري تعليم هڪ ڪميٽيءَ کي آگاهه ڪري جنهن ۾ قابل انجنيئرن، آرڪيالاجسٽ ۽ تعليمي ماهرن تي مشتمل هڪ جامع ڪهاڻي/تعارف تيار ڪيو وڃي جيئن مٿي ڄاڻايل نصاب ۾ شامل ڪيو وڃي.

آفيس. محترم MIT-II فيصلي جي تعميل کي يقيني بڻائيندو ۽ ان جو سنڌي ۽ اردو ۾ ترجمو.

جج

جج

TRUE TRANSLATION

TRANSLATOR,
HIGH COURT OF SINDH
KARACHI.